

İTHALATTA VERGİ UYGULAMALARI VE KORUMACILIK

Öğr. Gör. İstiklal Y. VURAL*

I. GİRİŞ

Dar anlamıyla gümrük tarifesi ve kotalar aracılığı ile bir ülkeye ithalat akışının kısıtlanması anlamına gelen korumacılık¹, geniş anlamda bir devletin kendi ülke ekonomisini yabancı ülkelerin rekabetine karşı korumak amacıyla uyguladığı iktisadi, mali ve dış ticaret politikaları olarak tanımlanabilir. İktisadi açıdan korumacılığın tersi anlama gelen kavram serbest ticarettir. İktisadi liberalizm şeklinde de adlandırılabilen serbest ticaret, uluslararası ticaretin mal ve hizmet akışını engelleyen herhangi bir iktisadi, mali veya dış ticaret politikası aracı ile kısıtlanmadığı veya ihracatın bu tip araçlarla teşvik edilmediği durumdur. Bu nedenle, yalnızca ithalat üzerine konan engeller, korumacı araç ve politikaların bir kısmını oluşturur; ihracatı teşvik eden her türlü iktisadi faaliyet de geniş anlamda korumacı bir uygulamadır.

Korumacı araçlar genel nitelikleri itibarıyla tarife ve benzeri koruma araçları ve tarife dışı engeller olmak üzere iki ana kümede toplanabilirler. Birinci kümede yer alan araçlar arasında tarifeler (gümrük vergileri), ihracat vergileri, çevre vergileri, dış ticaretten alınan her türlü fon uygulamaları ve vergi benzeri diğer uygulamalar yer almaktadır. Tarife dışı engeller ise tarifeler dışında kalan, ticareti kısıtlayıcı niteliğe sahip olan, herhangi bir malın ülke sınırları içerisine girmesi sırasında ve genellikle *seçici* bir tarzda uygulanan tüm tedbirler ile bu tip gümrük tedbirlerinin dışında kalan sübvansiyonlar, vergi imtiyazları ve tercihli kamu alımlarını içermektedir².

* Afyon Kocatepe Üniversitesi. İ.İ.B.Fakültesi, Maliye Bölümü.

¹ Eski dilde “himaye” ve “himayecilik” şeklinde ifade edilen bu kavram günümüzde “koruma” ve “korumacılık” şeklinde kullanılmaktadır. İngilizcede ise bu kavramların karşılığı sırasıyla “protection” ve “protectionism”dir.

² OECD, **Indicators of Tariff & Non-tariff Trade Barriers**. Update 1997, Paris: OECD, 1997, s.69.

Genel amaçları, ödemeler dengesi açıklarını azaltmak için yurtiçinde üretilen ikame mallara göre ithal mallarının maliyetini artırarak ithalatı kısmak, stratejik bazı sektörleri ve bebek endüstrileri korumak, diğer ülkeler tarafından uygulanan dış ticaret engellerine misillemede bulunmak, dampainge karşı koymak ve kamu gelirlerinin artırılmasını sağlamak şeklinde özetlenebilen dış ticaret vergileri; GATT ve ekonomik entegrasyonlar nedeniyle gündeme gelen serbestleşme uygulamaları çerçevesinde önem yitiren temel koruma araçlarından biridir. Bu çalışmada Türkiye-AB Gümrük Birliği ve Uruguay Turu sonrasında Türkiye’de ithalat üzerinden alınan vergi ve benzeri yükümlülüklerle ilgili uygulamalar ve bu uygulamaların etkileri incelenecektir.

II. TÜRKİYE’DE UYGULANAN TARİFE VE BENZERİ KORUMACI ARAÇLAR

A. İTHALAT ÜZERİNDEN ALINAN VERGİLER

1984 yılındaki İthalat Rejimi Kararı ile yürürlüğe konulan düzenlemeden sonra 1980’li yıllar boyunca ithalatta uygulanan vergiler dokuz başlık altında toplanabilir³: Gümrük vergisi, Damga Vergisi, Belediye Hissesi, Ulaştırma Altyapılar Resmi, Toplu Konut Fonu, Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu, Maden Fonu, Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu ve Katma Değer Vergisi.

1980’li yıllarda kotalar kaldırılıp ithalat listeleri yeniden düzenlenirken bir çok malın gümrük vergisi oranları değiştirilmiş; oluşturulan Konut Fonu’na kaynak sağlamak amacıyla Konut Fonu adı altında yeni bir vergi ihdas edilmiş; zamanla bu düzenleme ithalat lisansları yerine ikame edilmiş ve yurtiçi üretimi korumanın önemli bir aracı haline gelmiştir⁴.

³ Sübidey TOGAN. *1980’li Yıllarda Türk Dış Ticaret Rejimi ve Dış Ticaretin Liberalizasyonu*, Türk Eximbank Araştırma Dizisi:I, s.24.

⁴ Sübidey TOGAN ve Hasan OLGUN, *1980’li Yıllarda Türkiye’de İthalatın Liberalizasyonu ve Gümrük Vergilerinin Yeniden Düzenlenmesi: Bir Değerlendirme*, *ASO Dergisi*, Eylül-Ekim 1989, s.21.

1. Gümrük Vergisi

GV oranları 14.5.1964 tarih ve 474 sayılı “5383 Sayılı Gümrük Kanununa Bağlı Gümrük Giriş Tarife Cetvelinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun” ile belirlenmektedir. Bakanlar Kurulu aynı kanun gereği GV ve ithalde alınan diğer vergi ve resim oranlarında değişiklik yapmaya yetkilidir. Gümrük tarifeleri 1.1.1989 tarihine kadar Brüksel Nomenklatürüne, bu tarihten sonra ise “Armonize Sistem Nomenklatürü”ne dayalı bulunan “İstatistik Pozisyonlarına Bölünmüş Gümrük Giriş Tarife Cetveli”ne göre hazırlanmaktadır. Bu cetvelin ilk sütununda 12 rakamlı kod kullanılmaktadır. İlk altı kod Armonize Sistem Nomenklatürü kodunu, 7-8 inci rakamlar AB'nin Kombine Nomenklatür kodunu, 9-10 uncu rakamlar Türkiye'deki farklı vergi uygulamaları nedeniyle açılan pozisyonları gösteren kodları ve son iki rakam ise istatistik kodlarını göstermek için kullanılmaktadır.

Yeni sistemde GV oranları kanuni, tavizli ve AB-EFTA için uygulananlar olmak üzere üç ana başlık altında uygulanmaktadır. Kanuni vergi haddi, GB Anlaşması'ndan sonra AB Ortak Gümrük Tarifesi (OGT)'ne uyumun gerçekleştirilmesi ile üçüncü ülkelere karşı uygulanacak vergi haddini göstermektedir. Bu çerçevede tarım, Tarım ve Kömür Çelik Ürünleri (CECA) ve EUROTOM ürünleri için 14.5.1964 tarih ve 474 sayılı Kanunla tespit edilen hadler uygulanacaktır. OGT'nden 5 yıl için muaf olacak *hassas ürünler* için kanuni vergi oranları muafiyetin ortadan kalkacağı 1.1.2001'e kadar İthalat Rejimi Kararı (İRK) ile tespit edilecektir. İşlenmiş tarım ürünlerinde ise vergi haddinin yanı sıra Kombine Nomenklatür paralelinde ilave bir pay (TAR) Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından belirlenmektedir. Bu ürünlerin dışındaki kanuni vergi hadleri AB'nin Kombine Nomenklatüründen aynen alınmıştır.

Tavizli vergiler, GATT tarife indirimi müzakereleri neticesinde elde edilen ve GATT'a taraf olan ya da AT ile “*en çok kayırılan ülke-MFN*” tarife kuralını içeren anlaşmalar yapmış ülkeler menşeli ithal eşyasına uygulanacak gümrük vergileridir. Tarım, CECA ve EUROTOM ürünleri için XXXVII Sayılı Taviz listesinde belirlenen vergi hadleri uygulanmaktadır. Bunların dışındaki tavizli hadler AB'nin Kombine Nomenklatürüne tamamen paralellik arz etmektedir.

Kanuni ve tavizli vergi oranlarından daha düşük olan vergi oranı uygulanacaktır.

Üçüncü vergi haddi, AB ve EFTA ülkeleri için uygulanacak en düşük vergi haddini göstermek amacıyla uygulanmaktadır. Bu sütündeki vergi haddinin uygulanabilmesi için AB ülkelerinden A.TR. Dolaşım Belgesi, EFTA ülkelerinden EUR.1 Dolaşım Sertifikası aranmaktadır.

AB'ne üye ülkelerle 10 Ocak 1996 tarihi itibariyle gerçekleştirilen GB ile ithalatta uygulanan GV ve benzeri vergiler ile dahilde uygulanan dolaylı vergilerde üç temel ilke öngörülmektedir⁵:

- İthalat gümrük vergileri ve eş etkili vergiler ile mali nitelikli gümrük vergileri kaldırılacaktır.
- Vergi oranları dahilde ve ithalde farklılaştırılmayacak, dolaylı koruma sağlayacak iç vergileme yapılmayacaktır.
- İhraç edilen malların vergiden arındırılmasında bu malların bünyesine giren dahili vergilerin miktarı aşılmayacaktır.

Bu ilkeler çerçevesinde GB'nden sonra AB üyesi ülkelere yapılacak sanayi ürünü ithalinde GV sıfırlanmış, üçüncü ülkelere yapılacak ithalatta OGT uygulanmaya başlanmış ve ithalde alınan eş etkili mali yükümlülük niteliğinde olan Toplu Konut Fonu (TKF) kaldırılmıştır. Türkiye'nin OGT'ni benimsemesi AB üyesi ülkelere yönelik tarife indiriminin yanı sıra AB'nin MFN tarife seviyesinin % 7-8 gibi düşük bir oranda olması nedeniyle üçüncü ülkelere yapılan ithalatta da önemli tarife indirimleri söz konusudur. Türkiye, bu uygulama nedeniyle kamu gelirlerinde bir miktar kayba uğrarken OGT'nin benimsenmesi Türkiye'nin AB'nin tercihli ticaret anlaşması bulunan ülke pazarlarına girmesini açısından yeni bir imkan ortaya koymaktadır. Harrison, Rutherford ve Tarr tarafından yapılan bir çalışmada, Türkiye'nin, GB sonrasında tarife indirimleri nedeniyle GSMH'nin % 1.4'üne yakın bir gelir kaybına uğrayabileceği; ancak, bu kayba karşılık GB'nin yabancı yatırımları canlandırması,

⁵ V. Arif ŞİMŞEK, Gümrük Birliğine İlişkin 1996 Yılında Yapılan Vergisel Düzenlemeler, *Yaklaşım Dergisi*, Yıl 5, Sayı 49, Ocak 1997, s.23.

Türkiye'nin tercihli ticaretin söz konusu olduğu piyasalara girişinin kolaylaşması ve ticaret sapmalarının azalması gibi nedenlerle GSMH'sinin %1 ila % 1.5'i arasında kazanç sağlayacağı tahmin edilmektedir⁶.

GB sonrasında GV'nde yukarıda belirtilen değişikliklerin yanı sıra OGT'ne uyum sağlama amacıyla bazı yeni düzenlemeler yapılmıştır⁷. Bu çerçevede kanuni GV bulunmayan ve ithalinde yasak kaydı bulunan bazı malların (silahlar ve yabancı meskukat v.b.) AT tarifesinde ithalinin yasak olmaması ve GV oranı bulunması nedeniyle bu eşyalar için kanuni GV oranı belirlenmiş; maktu GV'nin uygulandığı bazı malların (makina yağı v.b.) GV nispeti nispiye dönüştürülmüş ve tarifedeki en yüksek oran uygulanmaya başlanmış ve GATT'a verilen taviz listemizde yer alan bazı tarım ürünleri için mevcut kanuni oranlar üzerinde yapılan taahhüt nedeniyle bu ürünler için kanuni GV oranlarında belirli bir artış gerçekleştirilmiştir⁸.

2. İthalatta Uygulanan Katma Değer Vergisi

“Vergi konusu ürünlerin üretimden tüketime kadar geçirmiş oldukları her bir iktisadi aşamada kazandıkları katma değer üzerinden alınan” bir yükümlülük olan *Katma Değer Vergisi*'nin konusunu teşkil eden unsurlardan biri olan ithalat işlemleri, KDV'nin konusunu oluşturan diğer işlemlerden çeşitli açılardan farklılık göstermektedir⁹: Yurtiçinde gerçekleştirilen herhangi bir mal teslimi veya hizmet ifasının KDV'nin konusunu oluşturması için bu işlemin ticari, sınai, zırai veya serbest meslek faaliyeti çerçevesinde gerçekleştirilmesi şart iken ithalatta, ticari amacın olup olmadığı araştırılmaksızın, gerçekleştirilen her türlü mal ve hizmet ithalatı KDV'ne tabidir. İthalatı gerçekleştiren şahsın özel veya kamu sektörüne dahil olup

⁶ Glenn W. HARRISON, Thomas F. RUTHERFORD ve David G. TARR, *Economic Implications for Turkey of a Customs Union with the European Union*, Policy Research Working Paper No:1599, The World Bank, May 1996, ss.1-7.

⁷ ŞİMŞEK, ss.25-26.

⁸ Bu düzenlemeler 8.12.1996 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 4217 Sayılı Kanun ile gerçekleştirilmiştir.

⁹ Nuri DEĞER, İthalat İşlemlerinde Katma Değer Vergisi Uygulaması, *Yaklaşım*, Yıl 6, Sayı 62, Şubat 1998, ss.14-15.

olmamasının, bu ithalatı ticari amaçla veya başka bir amaçla yapıp yapmamasının bir önemi yoktur; yurtiçindeki mükellefiyetin süreklilik arz etmesine karşılık ithalattaki mükellefiyet ithal işlemine bağlıdır ve süreklilik niteliği göstermez. Öte yandan, ithal işlemlerinde vergi indirimi uygulaması söz konusu değildir.

Ülkemizde, AB'nde olduğu gibi uygulama kolaylığı nedeniyle varış ülkesinde vergilendirme ilkesi uygulanmakta ve ihracatta KDV uygulanmamaktadır¹⁰.

İthalatta uygulanan KDV'nin matrahı aşağıda gösterilen unsurların toplamıdır: (a) ithal edilen malın GV tarhına esas olan kıymeti, GV'nin kıymet esasına göre alınmaması veya malın GV'nden muaf olması halinde sigorta ya da navlun dahil (CİF) değeri, bunun belli olmadığı hallerde malın gümrükçe tespit edilecek değeri; (b) ithalat sırasında ödenen her türlü vergi, resim, harç ve paylar; (c) gümrük beyannamesinin tescil tarihine kadar yapılan diğer giderler ve ödemeler ile mal bedeli üzerinden hesaplanan fiyat farkı, kur farkı gibi ödemeler. İthalatta KDV ödeme mükellefiyeti, Gümrük Kanunu'na göre GV ödeme mükellefiyetinin başlaması, GV'ne tabi olmayan işlemlerde ise fiili ithalatın yapılması ile başlamaktadır (KDV, md.10).

KDV'nin oranı, vergiye tabi her işlem için % 10 olmakla birlikte Bakanlar Kurulu (BK) bu oranı, dört katına kadar artırmaya, % 1'e kadar indirmeye, bu oranlar dahilinde çeşitli mal ve hizmetler ile bazı malların perakende safhası için farklı vergi oranları takdir etmeye yetkilidir. 1992 yılında BK tarafından alınan bir karara¹¹ göre mal ve hizmetler beş grupta toplanmış ve vergi oranı, ekli listelerde yer alanlar hariç olmak üzere, vergiye tabi her işlem için % 15; I sayılı listede yer alan teslim ve hizmetler için % 1; II sayılı listede yer alan teslim ve hizmetler için % 8; III sayılı listede Gümrük Tarife İstatistik Pozisyon numaraları belirtilen malların teslimleri ile aynı listede yer alan hizmetler için % 23; IV sayılı listede yer alan malların teslimlerinde ve Finansal Kiralama Kanunu'na göre finansal kiralama

¹⁰ Abdurrahman AKDOĞAN, *Vergilerin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi*, Ankara: GÜİBF, 1991, ss.461-494.

¹¹ 31.12.1992 tarih ve 21457 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 92/3896 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı.

şirketlerine veya finansal kiralama şirketlerince teslimi veya kiralanmasında¹² KDV oranı % 40 olarak uygulanmaktadır¹³. GB öncesinde silindir hacmi 2000 cm³'ün üzerindeki otomobillerin AB'nden ithalinde % 38.3 oranında GV uygulanmaktaydı. GB sonrasında bu verginin kaldırılması neticesinde yerli otomobiller aleyhine oluşan olumsuz etkiyi ortadan kaldırabilmek için IV sayılı listede yer alan bu ürün üzerinden alınan KDV maksimum oran olan % 40'a yükseltilmiştir.

3. Akaryakıt Tüketim Vergisi

Rafineri şirketleri ve ithalatı gerçekleştiren kuruluşlarca yapılan normal ve süper benzin, likit petrol gazı, gazyağı, motorin ve fuel-oil satışları Akaryakıt Tüketim Vergisine (ATV) tabidir. Mükellefi, bu verginin konusuna giren akaryakıtların satışını yapan rafineri şirketleri ile ithalatı gerçekleştiren kuruluşlar olan ATV'nin matrahı, vergiye tabi maddelerin satış bedelleridir. Satış bedeli, teslim edilen maddeler karşılığında, KDV hariç olmak üzere, her ne adla olursa olsun müşteriden alınan veya müşterinin borçlandığı para veya diğer değerlerin toplamını kapsamaktadır. Öte yandan, rafineri şirketleri için verginin matrahı, kendi tüketimleri için kullandıkları da dahil olmak üzere, verginin konusuna giren petrol ürünlerinin gümrüklü rafineri satış fiyatlarıdır¹⁴.

GB'ne geçişle birlikte 1.1.1996 tarihinden itibaren AB üyesi ülkelerden yapılan ithalatta GV ve TKF kaldırılmış; AB dışındaki ülkelerden yapılacak ithalatta ise OGT'ndeki oranlar üzerinden GV tahsil edilmeye devam edilmiştir. Bu değişiklikler sonucunda Akaryakıt Fiyat İstikrar Fonu'ndaki matrah azalmasından kaynaklanan gelir kaybını karşılamak ve bütçeye katkı sağlamak üzere verginin nispeti yeniden ayarlanmıştır¹⁵. Böylece ATV oranı kurşunsuz

¹² 1.1.1996 tarihinde yürürlüğe giren 21.12.1995 gün ve 95/7612 sayılı BKK ile ek.

¹³ Bu oranlar 1.11.1993 tarihinden itibaren yürürlüğe giren 27.10.1993 tarih ve 93/4932 sayılı BKK ile 92/3896 sayılı Kararın 1. Maddesinin değişmesi ile yürürlüğe girmiştir.

¹⁴ 1.7.1998 tarihli ve 23389 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Akaryakıt Tüketim Vergisi Genel Tebliği Seri No:3.

¹⁵ 13.1.1996 tarih ve 22522 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 95/7688 sayılı

benzinde % 85'den % 290'a; süper ve normal benzinde % 85'den % 300'e; gazyağında % 80'den % 185'e; motorin ve marina dieselde % 70'den % 190'a; kalorifer yakıtında % 25'den % 75'e; fuel-oilde % 20'den % 55'e yükseltilmiş; LPG'de ise % 20 olarak uygulanan oran¹⁶ % 1'e indirilmiştir. Düzenleme ile çevrenin korunmasına katkısı nedeniyle kurşunsuz benzinden alınan vergi oranı diğer benzinlere göre bir miktar düşük tutulmuştur. Daha çok sanayide kullanılan bir yakıt olan fuel-oil vergi nispeti ise diğer akaryakıtlara kıyasla görece daha düşük tespit edilmiştir.

4. Ek Vergi

KDV'nin 60. Maddesine göre aşağıda yazılı malların ithali veya imalatçıları tarafından teslimi üzerinden ek vergi alınmaktadır. Verginin oranı, tütün mamulleri¹⁷ (sigara, puro, pipo tütünleri, kıyılmış tütün, enfiye, tömbeki ve benzeri)'nde % 100; her türlü alkollü içkiler¹⁸ (tabii köpüren şarap ile vermut ve kınakına şarabı dahil, sair şarap ve bira hariç)'de % 100; sair şaraplar ve birada % 15; her türlü alkolsüz içkiler (sade gazoz, meyvalı gazoz ve meyva suları hariç)'de % 10; her türlü ispirotolar ve füzeli yağında % 50; oyun kağıtları (Çocuklara mahsus oyuncak kağıtlar hariç)'nda ve röntgen filmlerinde % 60'tır.

KDV'nden indirilemeyen ve matrahını KDV matrahını oluşturan unsurlardan teşekkül eden ek vergiye tabi malların vergi nispetlerinin her birini ayrı ayrı üç katına kadar artırmaya veya sıfıra indirmeye ve tekrar kanuni seviyelerine getirmeye BK yetkilidir.

B. İTHALAT ÜZERİNDEN TAHSİL EDİLEN FONLAR

1. Toplu Konut Fonu

TKF, 3985 sayılı Toplu Konut Kanunu hükümleri uyarınca oluşturulmuştur. Fonun en önemli kaynağı 1983 yılından beri İthalat Rejimi Kararları hükümleri çerçevesinde ithal malları üzerinden tahsil

Kararname.

¹⁶ 30.6.1998 tarihli ve 98/11329 sayılı BKK ile değişik.

¹⁷ 95/7613 sayılı BKK ile değişik.

¹⁸ 95/7613 sayılı BKK ile değişik.

edilen meblağlardır. Fona yapılan tahsilatlar miktar ve değer üzerinden gerçekleşmektedir. İRK ile TKF'na yapılacak kesintiler ekli listelerde gösterilmektedir.

GB sonrasında tarım ve işlenmiş tarım ürünleri dışındaki malların ithalatından tahsil edilen TKF uygulamasına 1996 İRK ile son verilmiştir¹⁹. Diğer yandan, tarım ürünleri ithalatında (balık ve diğer su ürünleri hariç) uygulanmakta olan TKF'ları GV'ne dönüştürülmüştür²⁰. Mevcut uygulamaya göre III, IV, V ve IX sayılı listeler üzerinden TKF alınmaktadır. Bu listelerden ilk üç listede spesifik usule göre Fon kesintisi yapılırken son listede ad valorem esas uygulanmaktadır. Spesifik vergileme işlenmiş tarım ürünlerindeki AB düzenlemelerinin GB uyarınca uygulamaya konulmuş olmasından kaynaklanmaktadır. Balık ve su ürünlerinin listelendiği IX sayılı listeye dahil 514 kalem malın ithalinde GV'ne ilaveten ürünün CIF bedelinin yüzdesi olarak nominal olarak ortalama % 38,37 oranında TKF kesintisi yapılmaktadır²¹.

2. Akaryakıt Fiyat İstikrar Fonu

Petrol ürünlerinin tüketiciye intikalinde fiyat istikrarını sağlamak amacıyla, gümrüklü rafineri satış fiyatı ve gümrüklü ithal fiyatı üzerinden, süper benzin, kurşunsuz benzin, normal benzin, gazyağı, motorin, jet yakıtı, kalorifer yakıtı, 5 ve 6'nolu fuel-oil ithalatlarında Akaryakıt İstikrar Fonu tahsil edilmektedir²².

3. Tütün Fonu

Yabancı tütün ile yurt içinde harmanlanmış ve imal edilmiş sigaraların bünyesine giren yabancı tütünün ithali sırasında ve üretilmiş durumda ithal edilen sigaraların ithalatında bünyesinde

¹⁹ Murat GÖĞÜŞ ve Tankut AYDIN, Türkiye'nin Dış Ticaret Rejimi İçinde İthalata İlişkin Esaslar ve 1998 Yılı Uygulamaları, *Dış Ticaret Dergisi*, Sayı 11, Yıl 3, Ekim-1998, s.75.

²⁰ 27.12.1996 tarih ve 96/9193 sayılı İthalat Rejimi Kararı'na Ek Karar.

²¹ 23.3.1997 tarihli ve 22942 sayılı (Mükerrer) Resmi Gazete'de yayımlanan İthalat Rejimi Kararına Ek Karar.

²² 89/14264 sayılı "Ham Petrol ve Petrol Ürünlerinin Alım, Satım ve Fiyatlandırma Esasları ile Akaryakıt Fiyat İstikrar Fonu'nun İşleyişi Hakkında Karar"ın 6. Maddesi; ve GÖĞÜŞ ve AYDIN, s.75.

bulunan yabancı tütüne istinaden paket başına Tütün Fonu²³ alınmaktadır²⁴. GB'nden önce tütün mamullerinin ithalinde uygulanan 1 Kg'da 3 Dolar, pakette 40 cent'lik Tütün Fonu uygulaması GB sonrasında AT ülkelerine yönelik "ayrımcı" vergi uygulaması yapılamayacağından bu ülkelere yönelik Fon uygulaması yürürlükten kaldırılmıştır.

4. Savunma Sanayii Destekleme Fonu

Bazı alkollü içkiler ile tütün mamulleri ithalatında Savunma Sanayii Destekleme Fonu tahsil edilmektedir. Daha önce % 5 olarak uygulanan bu oran 96/8559 sayılı BKK ile % 10 olarak uygulanmaktadır.

5. Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu

Kalkınma planı ve yıllık programlarda öngörülen hedeflere uygun olarak yatırımların yönlendirilebilmesi ve ihtisas kredilerinde kredi maliyetinin düşürülmesi amacıyla TCMB nezdinde kurulan ve kapsamına, teşviki öngörülen yatırımlar ile ihtisas kredileri giren Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu'nun kaynakları arasında yer alan kabul kredili, vadeli akreditif ve mal mukabili ödeme şekillerine göre yapılan ithalattan yapılacak kesinti daha önceki % 6 oranı yerine % 0 olarak tespit edilmiştir²⁵.

III. DIŞ TİCARET ÜZERİNDEN ALINAN YÜKÜMLÜLÜKLERİN ANALİZİ

A. TARİFELERİN YAPISI

Türk Gümrük Tarife Cetveli ad valorem tarife esasına dayanmaktadır. GB sonrasında AB Kombine Nomenklatürü'yle yapılan uyum ile üçüncü ülkelere karşı uygulanacak OGT'ndeki uyumun da bir sonucu olarak spesifik tarife uygulamasında bir miktar

²³ 3.5.1991 tarihli ve 20860 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 91/1755 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 27.7.1991 tarihli ve 20942 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Tütün Fonu Yönetmeliği.

²⁴ GÖĞÜŞ ve AYDIN, s.76.

²⁵ 12.5.1988 tarih ve 88/12944 sayılı Kararnameye ilişkin Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu Hakkında Tebliğ (Sıra No:19).

artış gerçekleşti. GB öncesi sadece dört gümrük tarife pozisyonunda yer alan eşyadaki spesifik tarife uygulaması, GB sonrasında tarife cetvelinde 26 pozisyonda, İRK eki (II) sayılı listede ise 17 pozisyondaki bir kısım eşya ile sınırlı olarak uygulamaya konulmuştur²⁶.

Tablo 1: Bazı Ülkelerde Uygulanan MFN Tarifelerinin Yapısı (Yüzde Olarak)

	ABD			AB			Türkiye		
	1989	1993	1996	1988	1993	1996	1989	1993	1996
Bağlayıcı Tarifeler	98,1	98,1	100,0	91,8	92,7	100,0	31,3	34,6	46,0
Muaf	17,4	14,4	17,8	10,5	10,9	11,4	1,9	1,8	6,2
Spesifik-Bileşik Tarifeler/Toplam Tarifeler	17,6	17,0	17,7	10,6	11,1	12,1	0,4	0,0	0,0
Tarife Kotaları/Toplam Tarifeler	0,1	0,2	2,3	1,0	2,4	2,3	0,0	0,0	0,0
Ad Valorem Eşdeğerleri Olmayan Tarifeler	1,3	1,6	5,7	8,4	8,1	2,0	0,4	0,0	0,0
Ortalama Bağlayıcı Tarife Oranı	6,3	6,5	3,9*	7,5	7,6	7,2*	46,0	14,2	45,3*
Ortalama Kanuni Tarife Oranı	6,2	6,4	6,2	7,4	7,6	9,5	46,0	9,5	10**
İthal Ağırlıklı Ortalama Tarife Oranı	4,0	4,0	3,7	6,0	6,2	6,6	40,7	8,8	8,9**
Üretim Ağırlıklı Ortalama Tarife Oranı	4,4	4,7	5,2	8,2	8,4	7,7	39,0	9,6	10,6
Yurtiçi Tarife Dorukları ¹	4,5	4,0	3,8	2,2	2,3	4,8	3,3	0,8	3**
Standart Deviasyon (SD)	7,7	8,6	14,2	6,1	6,1	20,7	35,7	5,7	9,6**
Tarife Listesinde SD>10									
Bölümler	2	2	4	1	1	5	21	2	3**
Fasıllar	7	6	5	2	2	19	75	4	12**
Tali Fasil Başlıkları	26	27	26	7	9	65	260	3	25**

* Uruguay Turu Anlaşmasının tamamlanması ile oluşacak bağlayıcı tarife oranları.

** 1995'te uygulanan oranlar kullanılmıştır.

¹ Yurt içi tarife "doruk"ları toplam ortalama MFN oranlarının üç katını aşan oranlar olarak tanımlanmıştır;

Kaynak: OECD, *Indicators...*, ss.44-47.

Tercihli ticaret uygulamaları ve diğer muafiyetler dışında uygulanan kanuni tarifeyi gösteren uygulanan MFN oranları ile ilgili ayrıntılı bilgiler Tablo 1'de yer almaktadır. GATT 1994 ile yeniden ivme kazanan mal ve hizmet ticaretindeki serbestleştirme uygulamalarının etkisi tabloda açıkça görülmektedir. Türkiye dışındaki bütün OECD üyesi ülkelerde GATT kuralları çerçevesinde

²⁶ Yusuf GÜNEY, Gümrük Birliği İle Gelen Spesifik Gümrük Vergileri, *Gümrük Birliği Sürecinde Türkiye*, Sayı 27, Ocak-Şubat-Mart 1997, ss.36-37.

izin verilen en yüksek tarife oranı olan “bağlayıcı tarife oranı” nın tüm tarife içindeki yüzdesi 1996 yılında % 95 seviyesini aşmıştır. Bu oran 1996 yılında OECD üyesi birçok ülkede % 100 seviyesine ulaşırken Türkiye’de 1989’daki % 31.3’lük düzeyinden 1996 yılında ancak % 46’ya ulaşabilmiştir. Uruguay Turu’nun 2005 yılında tamamlanması ile birlikte tüm OECD ülkeleri ile birlikte Türkiye’nin de tüm tarife uygulaması bağlayıcı tarife haline gelecektir.

Toplam tarife pozisyonları içinde vergiden muaf tutulan tarife pozisyonlarına bakıldığında ABD, AB, İsviçre, Meksika ve Türkiye’nin diğer OECD üyesi ülkelere kıyasla daha yaygın bir şekilde tarifeleri kullandıkları ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de bu oran 1996 yılında % 6’ya ancak ulaşabilmiş iken Japonya, Kanada, Norveç, Avustralya ve Yeni Zelanda’da toplam tarife kalemlerinin ¼’ü ila ½’sinde muafiyet uygulanmaktadır.

Spesifik ve bileşik tarifeler Avustralya, Meksika ve Türkiye’nin dışındaki tüm OECD ülkelerinin tarifelerinde önemli bir yer kaplamaktadır. Bu durumun Uruguay Turu’nun sonuçlanması ile daha da artacağı kabul edilebilir. Bunun en önemli nedeni tarımsal ürünlerde uygulanan miktar kısıtlamaları ve değişken vergilerin tarifeye dönüştürülmesi ile ilgili GATT kuralıdır. Bu “tarifelendirme süreci”nde ad valorem tarifelerin uygulanmaya konulması yerine spesifik ya da tarife kotaları tercih edilmektedir²⁷.

Spesifik ve bileşik tarifeler çeşitli nedenlerle arzu edilmeyen tarifelerdir²⁸. Öncelikle, bu tip vergiler ad valorem vergilere göre şeffaf değildirler ve Türkiye, Avustralya ve Yeni Zelanda hariç tutulursa, çok yüksek ad valorem eşdeğerlerini gizlemek amacıyla kullanılmaktadırlar. Örneğin, ad valorem eşdeğerleri açısından ABD’deki en yüksek 20 tarife oranının 19’u 1993 yılında % 50 ila % 500 arasında bir orana sahip spesifik vergiden oluşmaktaydı. Üstelik bu tip vergilerin ad valorem eşdeğerlerinin elde edilebilmesi oranı oldukça düşüktür. Bu oranlar ABD ve Japonya’da % 30-40 arasında

²⁷ OECD, *The Uruguay Round: A Preliminary Evaluation of the Impacts of the Agreement on Agriculture in the OECD Countries*, Paris:OECD, 1995.

²⁸ OECD, *Indicators...*, ss.17-18.

değişmektedir. İkinci neden, bu tip vergilerin ad valorem tarifelere göre ucuz ürünlerin ithalatını daha ağır bir şekilde vergilendirdiği için koruma oranı daha yüksek olan ucuz malların üretimini teşvik etmesi ve böylece yurt içi üretim kalıplarını bozmasıdır.

Öte yandan, bu tip vergiler ithal edilen malın değerinin tespit edilmesinin zor olduğu durumlarda daha kolay uygulanabilen vergilerdir. Ancak, korumacılık amacıyla anti-damping ve telafi edici vergi uygulamalarına başvurma baskısını da azaltır; zira, fiyatlarda meydana gelen düşmeden verginin miktarı hiç bir şekilde etkilenmemektedir. Türkiye (1989'da % 0.4 ve 1996'da % 0.08)²⁹ ve Meksika (1996'da % 0.6) gibi ülkelerin spesifik ve bileşik tarife uygulamalarına çok az başvurmalarına karşılık gelişmiş ülkelerin daha az şeffaf olduğu ve kendilerine karşı telafi edici vergi uygulamalarını geçersiz kıldığı için gizli bir koruma vasıtası olarak bu tip vergileri yoğun bir şekilde kullanmaya devam ettikleri görülmektedir.

Bir ülkenin tarife yapısı ve tarife yoluyla korumacılıktan kaynaklanan refah kaybı yalnızca ortalama tarife oranlarına bağlı değildir; bunun yanı sıra büyük ölçüde bu oranların ürünler arasındaki dağılımına da bağlıdır. Tarife oranlarındaki dağılma (dispersion) ne kadar büyük olursa tarife yapısının üretici ve tüketicilerin kararlarını saptırma ihtimali de o ölçüde artar³⁰. Öte yandan, tarife oranlarındaki aşırı dağılma tarife listesinin karmaşıklığının artması açısından da bir gösterge ortaya koyar. Tablo 1'deki SD verileri Türkiye'nin tarife yapısının hem daha fazla şeffaf hem de üretici ve tüketicilerin kararlarında en az sapmaya yol açacak bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

B. TARİFELER YOLUYLA TOPLAM KORUMA

Ortalama MFN tarifeleri incelendiğinde tarife yoluyla toplam korumanın ABD ve Japonya'da AB'nden daha az olduğu görülmektedir. ABD, Japonya, Kanada ve AB'ne kıyasla Türkiye ve Meksika'daki MFN tarifesi ile toplam koruma oldukça yüksek bir

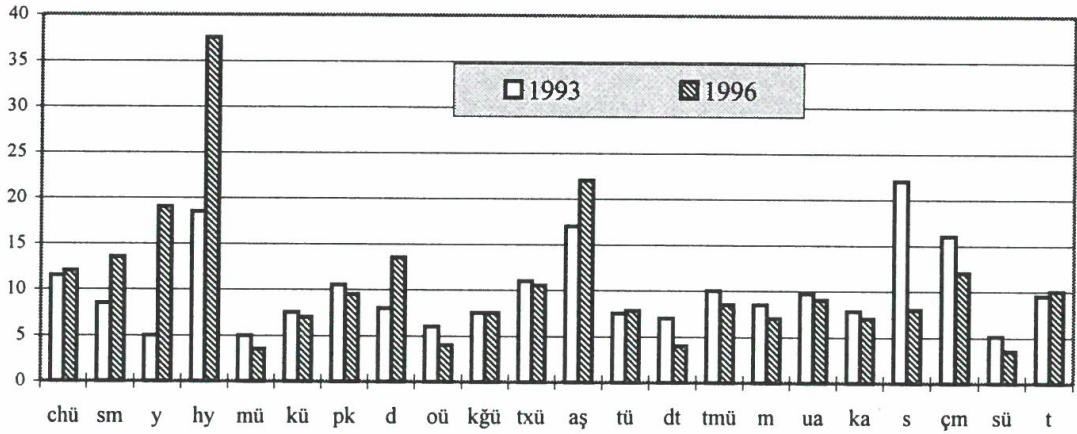
²⁹ 31.12.1995 tarihli ve 22510 sayılı (mükerrer) Resmi Gazete'de yayımlanan "İthalat Rejim Kararı".

³⁰ OECD, *Indicators...*, s.12.

düzeyde seyretmektedir.

Genel olarak tüm ülkelerde Uruguay Turu sonrasında tarım ürünlerinin tarifelenmesi zorunluluğu nedeniyle ortalama kanuni tarife oranlarında belirli bir artış söz konusudur. Tarımsal ürünlerde görülen bu artış eğilimi üretim ağırlıklı tarife göstergelerinde de sürmektedir. AB'nde ortalama kanuni (uygulanan) tarife oranlarında artış olmasına rağmen üretim ağırlıklı tarifelerde az da olsa azalma gözükmemektedir³¹. Ancak, MFN tarife oranlarının korumacılığın ölçülmesinde kullanılması yanlış sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir. Örneğin, tercihli tarife anlaşmalarının yoğun bir şekilde kullanılması halinde ortalama tahsilat nispeti MFN ortalamasından daha düşük çıkabilir.

Şekil 1: Türkiye'de Ortalama MFN Tarife Oranları (Yüzde Olarak)

Simgeler: **chü:** Canlı hayvanlar ve ürünleri; **sm:** Sebze ve meyveler; **y:** Yağlar; **hy:** Hazırlanmış yiyecekler; **mü:** Mineral ürünler; **kü:** Kimyasal ürünler; **pk:** Plastikler ve kauçuk; **d:** Deriler; **öü:** Orman ürünleri; **kğü:** Kağıt ve ürünleri; **txü:** Tekstil ve ürünleri; **aş:** Ayakkabı ve şapka; **tü:** Taş ürünler; **dt:** Değerli taşlar; **tmü:** Temel metaller ve ürünleri; **m:** Makineler; **ua:** Ulaşım araçları; **ka:** Kıymetli araçlar; **s:** Silah ve teçhizat; **çm:** Çeşitli mamuller; **sü:** Sanatsal ürünler ve **t:** Toplam.

Kaynak: OECD, *Indicators...*, s.35.

Türkiye 1996 yılında gerçekleştirdiği GB'nden sonra tarifelerinde önemli ölçüde indirim gitmiştir. Şekil 1'den de görülebileceği gibi en fazla korunan sektörlerin başında gıda ürünleri

³¹ OECD, *Indicators...*, s.18.

ve tütün, tekstil ve giyim ve metaller dışındaki mineral ürünler gelmektedir. AB'nin tercihli ticaret sisteminin benimsenmesinden sonra tarifelerde kanuni ortalamalara kıyasla tahsilat ortalamalarının daha da düşeceği ileri sürülebilir.

OECD üyesi ülkelerde hazır yiyecekler, içkiler, tütün, tekstil ve ayakkabı 1996 yılında tarifeler yoluyla en çok korunan ürünler arasında yer almaktadır. Türkiye'de de hazır yiyecekler 1996 yılında en çok korunan üründür (Şekil 1). Bu ürünü sırasıyla ayakkabı, yenilebilir yağlar, deri ve kürkler takip etmektedir. 1993 yılında zaten yüksek olan tarımsal ürünlerdeki koruma oranı tarife dışı engellerin tarifelendirilmesi işlemi sonucunda bir miktar daha artmıştır.

C. TARİFELENDİRME VE ETKİLERİ

1993 yılında standart sapma (SD) verileri incelendiğinde en düşük toplam koruma seviyesine sahip olan ABD'nin tarife listesinin en fazla saptırıcı etkiye sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Tarifelendirmeden sonra bu iki ülkede SD, AB'ne göre daha düşüktür³².

Tablo 2: Tarifelendirmenin Etkileri

	TPP (%)	URTO	MFN UTO			F Rasyo ¹			IC Rasyo ²		
			1988	1993	1988	1993	1996	1988	1993	1996	
ABD	1,8	23,7	15,8	13,5	198,2	20,4	18,1	10,9	13,7	10,2	2,7
AB	7,6	37,2	...	15,7	52,8	19,5	17,2	13,1	7,8	7,1	3,8
Japonya ⁴	2,1	...	23,0	23,6	...	11,7	10,5	9,2	6,6	3,0	1,8
Kanada	2,3	74,7	24,8	16,6	213,4	6,6	6,8	5,9	3,0	1,7	1,2
Norveç	13,5	239,3	5,9	5,4	265,3	19,5	17,2	2,6	7,8	7,1	2,6
İsviçre ⁴	17,6	...	17,2	14,6	...	1,7	1,8	0,2	2,2	2,7	0,6
Meksika	0,6	138,2	11,1	12,3	129,8	1,9	2,0	1,0	18,6	17,4	5,7
Türkiye	0,0	0,0	0,1	0,7	0,0	1,4	2,9

Simgeler: TPP: Tarifelendirilmiş Pozisyonların Payı; URTO: Uruguay Turu Tarife Oranları; MFN UTO: MFN Uygulanan Tarife Oranları
... Veri elde edilemedi.

1. Frekans ve ithalatı kapsama (IC) oranları miktar kısıtlamaları içindir; 2. 1996 yılı tarife ortalamaları Japonya ve İsviçre için elde edilememiştir.

Kaynak: OECD, *Indicators...*, s.48.

Türkiye'de ise düşük oranlardan başlansa da 1993 ve 1996

³² OECD, *Indicators...*, ss.18-19.

yıllarında tarifelerdeki dağılıma artmıştır. Tarife yoluyla korumanın toplam seviyesinde bir azalma yüksek oranlardaki tarifelerde bir düşmenin söz konusu olmaması halinde potansiyel sapmaları artıracaktır. Bu nedenle tarifelerin saptırıcı etkisinin azaltılmasında tarife doruklarının azaltılması, tarife oranlarında genel olarak bir azaltma yapmaktan daha yararlıdır.

Tablo 2’de de görüldüğü gibi Uruguay Turu sonrasında tarımsal ürünlerde uygulanan tarife dışı engellerin tarifeye dönüştürülmesi işlemi Türkiye açısından fazla bir öneme sahip değildir. Bu tip bir tarifelendirme işlemi Türkiye ithalatının 1996 yılında yalnızca % 2,9’una karşılık gelmektedir. Bunun en önemli nedeni ithalatta teminat uygulamasının 1993 yılında uygulamadan kaldırılmasından sonra Türkiye’de tarife dışı engellerin kullanımının önemsiz denecek bir düzeye inmesidir.

Malların işlenme derecesi arttıkça efektif koruma seviyesinin artması olarak tanımlanabilecek “tarife merdivenleri” Tablo 3’te incelenmektedir. Uruguay Turu’ndan önce OECD ülkelerinin çoğunda yarı-mamül ve mamül ürünlerden alınan tarifeler hammadde üzerinden alınan tarifelere kıyasla daha yüksekti. Bu durum 1996’da ABD, AB ve Meksika’da özellikle tarımsal ürünler için artık geçerli değildir.

Tablo 3: Seçilmiş Bazı OECD Ülkelerinde Tarife Merdivenleri¹ (Yüzde Olarak)

ISIC	ÜS	ABD			AB			Meksika			Türkiye		
		1989	1993	1996	1989	1993	1996	1989	1993	1996	1989	1993	1996
0	H	3,2	3,3	6,2	6	6	10,8	8,3	10,9	12,7	27,6	6,5	6,9
1	TOB	3,8	4,1	8,3	8,5	8,3	11,8	10,6	12,2	14,7	29	7,5	9
2	MTO	1	1	0,8	0,8	0,8	0,4	5,5	9,3	8,7	23	5,1	2,5
3A	İ	2,3	2,3	3,2	5,2	5,4	11,5	8	10,9	12,3	25,8	6,2	5,7
3B	YMM	7	7	5,7	7,3	7,3	6,7	8,8	11,3	11	43,6	8,5	8,5
3C	MM	6,3	6,6	6,4	7,8	8,1	10,8	12,1	14	16,4	51,6	10,8	11,9
	Toplam	6,2	6,4	6,2	7,5	7,6	8,2	10,6	12,8	14,2	38,1	8,6	8

Simgeler: ÜS: Üretim süreci; H: Hammaddeler; TOB: Tarım, ormancılık ve balıkçılık; MTO: Madencilik ve taş ocakçılığı; İ: İmalat; YMM: Yarı mamul mallar; MM: Mamul mallar.

¹ Tarife kotaların ve değişken vergilerin ad valorem eşdeğerlerini de içeren uygulanan ortalama MFN tarifelerine dayanmaktadır.

Kaynak: OECD, *Indicators...*, ss.51-52.

Türkiye’de Uruguay Turu öncesi tarifelerde görülen genel azalma dikkat çekici olmakla birlikte özellikle tarımsal hammaddeler üzerinden alınan tarifelerde önemli bir sıçrama gözükmemektedir. Hemen hemen bütün ülkelerde görülen tarife merdivenlerindeki azalma özellikle tarımsal ürünlerde uygulanan tarife dışı engellerin tarifeye dönüştürülmesinden kaynaklanmaktadır. Bu azalmaya rağmen üretim sürecinde işlenmemiş ürünlerden işlenmiş ürünlere doğru ilerledikçe tarifelerdeki artış eğilimi devam etmektedir. Bu durumun yurtiçinde üretilen hammaddelerin yine yurtiçinde işlenmesi önünde bir engel oluşturacağı ve böylece GOÜ’lerin kalkınmalarını engelleyeceği iddia edilmektedir.

Türkiye verileri incelendiğinde tarımsal nitelikli hammaddelerin tarifelerinde 1993 yılı ile 1996 yılı arasında görülen artışa rağmen hammadde-yarı mamul madde-mamul madde aşamalarındaki vergi oranları arasındaki farkın azaldığı görülmektedir.

D. KAMUSAL GELİR ARACI OLARAK DIŞ TİCARET VERGİLERİ

GATT düzenlemeleri sonucunda uluslararası mal ve hizmet ticaretinde meydana gelen serbestleşme sonucunda ithalat üzerinden alınan vergilerin miktar ve önemi önemli ölçüde azalmıştır. Tarımsal ürünlerin ithalatına uygulanan tarife dışı engellerin tarifelendirilmesi sonucunda bu ürünler üzerinden alınan gümrük vergilerinde görülen görece artış bir yana bırakılırsa dış ticaret üzerinden alınan vergilerin dış ticarete serbestleşme, ülkelerin kalkınmışlık derecelerinde görülen artışlar ve yeni korumacı araçların daha fazla kullanılmasıyla birlikte bu eğilimin devam edeceği ileri sürülebilir.

Tablo 4’teki veriler GB sonrasında ithalatın serbestleştirilmesi sonucunda ithalatta görülen sıçrama ve diğer kamu gelirleri tahsilatında beklenen artışların olmaması nedeniyle kamusal gelir aracı olarak DTV’lerinin Türkiye’de önemini yitirmediğini göstermektedir.

Dış ticaretten alınan vergilerin ithalata oranlarında belirli bir azalma bulunmaktadır. Bu azalma ithalatımızın büyük bir kısmını gerçekleştirdiğimiz AB üyesi ülkelere yönelik olarak GB çerçevesinde

oluşturulan serbestleştirme çabalarını yansıtmaktadır; ancak, DTV/GSMH oranlarına dikkate alındığında ithalattaki serbestleşme sonrasında DTV'lerinin hala önemli bir kamusal gelir kaynağı olma özelliğini koruduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 4: Dış Ticaret Üzerinden Alınan Vergiler (Milyar TL)

	1993	1994	1995	1996	1997
<i>Dış Ticaret Vergileri (1)</i>	46213	89650	194648	387147	826211
<i>Konsolide Bütçe Gelirleri (2)</i>	357333	751615	1409250	2727958	5815099
<i>İthalat (3)</i>	328904,8	683826,6	1649154	3485287,7	7122361,1*
<i>GSMH (4)</i>	1997322,6	3887902,9	7854887,2	14978067,3	20050462,5*
<i>1 / 2 (%)</i>	12,9	11,9	13,8	14,2	14,2
<i>1 / 3 (%)</i>	14,1	13,1	11,8	11,1	11,6
<i>1 / 4 (%)</i>	2,3	2,3	2,5	2,6	4,1

* Eylül Ayı itibariyle geçicidir

Kaynak: TC Maliye Bakanlığı Yıllık Ekonomik Raporları ve DPT Temel Ekonomik Göstergeler.

Bunun en önemli nedeni dış ticaretten alınan vergilerin önemli bir kısmının giderek artan bir oranda (1993'te %67; 1994'te % 73,4; 1995'te % 73,4; 1996'da % 83,7 ve 1997'de % 84,8) katma değer vergisinden tahsil edilmesidir. GB sonrasında ithalatta görülen serbestleşmeye bağlı olarak GV'nin payında ise belirli bir azalma (1993'te % 28,5; 1997'de % 25) gözlenmektedir³³.

IV. SONUÇ

Türkiye, GB sonrasında üstlendiği yükümlülükler gereği ithalden alınan bazı vergi ve benzeri uygulamayı yürürlükten kaldırmış ve özellikle AB ülkelerine karşı tarife ve benzeri araçlarla uyguladığı korumayı önemli düzeyde azaltmıştır. AB'nden yapılan ithalatın toplam içinde önemli bir yere sahip olması bu alandaki serbestleştirmenin önemini artırmaktadır. Öte yandan bağlayıcı tarifelerin toplam tarifeler içindeki payının % 46 seviyesinde kalması AB dışındaki üçüncü ülkelere yönelik olarak tarifelerin koruma amaçlı kullanılmaya devam ettiğini göstermektedir. İthalde alınan KDV'nde yurtiçi teslimlerle ithalata aynı vergi oranlarının uygulanması ve

³³ TCMB, 1998 Yıllık Ekonomik Rapor. s.91.

ithalde ödenen verginin tamamının yurtiçi teslimler nedeniyle tahsil edilen KDV'nden indirilmesi imkanının olması ve tarife kota ile spesifik ve bileşik vergilerin yok denecek kadar az uygulanması şeffaf bir tarife ve dış ticaret politikasının varlığını ortaya koymaktadır.

Ancak, GB ve GATT 1994'e uyum çabaları sonucunda tarife yoluyla korumada meydana gelen azalmayı telafi etmek ve yurtiçi üreticileri uluslar arası rekabete karşı korumak üzere uygulamaya konulan ithalatta gözetim ve korunma önlemleri uygulamaları ve AB politikalarına uyum amacıyla gündeme gelen spesifik tarife uygulamalarındaki artış eğilimi Türk dış ticaret politikasında tarife dışı engellerin kullanımının artmasına ve şeffaflığın azalmasına yol açmaktadır.

Özet

Türkiye 1996 yılında Avrupa Birliği Gümrük Birliği anlaşması oluşturdu. Bu, Türkiye'nin AB'nden gerçekleştirdiği sanayi ürünleri ithalatı üzerinden alınan tarife ve diğer vergilerde indirim gideceği anlamına gelmekteydi. Türkiye, bunun yanı sıra AB'nin tercihli giriş hakkı sağladığı tüm ülkelere 2001 yılına kadar kendi pazarına tercihli giriş imkanı sağlamakla yükümlü olacaktır. Bu çalışmada GATT ve GB kurallarına uyumun sonucunda tarifeler ve ithalat üzerinden alınan diğer vergilerin yapısında meydana gelen değişiklikler incelenmektedir.

Abstract

In 1996, Turkey and the European Union(EU) have agreed to implement a custom union. This means Turkey will eliminate its tariffs and levies on imports of manufactured products from the European Union. Turkey will also apply the EU's "common external tariff" on imports from third countries and it will be obligated by 2001 to provide preferential access to its markets to all countries to which the EU grants such access. In addition to any specific agreements with the EU, Turkey is bound by GATT/WTO rules. This paper has analyzed the changes in the structure of tariffs and levies on imports as a result of the adjustment to the rules of CU and GATT.

KAYNAKÇA

- Abdurrahman AKDOĞAN, *Vergilerin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi*. Ankara: GÜİBF, 1991.
- Glenn W. HARRISON, Thomas F. RUTHERFORD ve David G. TARR, *Economic Implications for Turkey of a Customs Union with the European Union*, Policy Research Working Paper No:1599, The World Bank, May 1996.
- Murat GÖĞÜŞ ve Tankut AYDIN, Türkiye'nin Dış Ticaret Rejimi İçinde İthalata İlişkin Esaslar ve 1998 Yılı Uygulamaları, *Dış Ticaret Dergisi*, Sayı 11, Yıl 3, Ekim-1998, ss.61-92.
- Nuri DEĞER, İthalat İşlemlerinde Katma Değer Vergisi Uygulaması, *Yaklaşım*, Yıl 6, Sayı 62, Şubat 1998, ss.14-24.
- OECD, *Indicators of Tariff & Non-tariff Trade Barriers*, Update 1997, Paris: OECD, 1997.
- OECD, *The Uruguay Round: A Preliminary Evaluation of the Impacts of the Agreement on Agriculture in the OECD Countries*, Paris:OECD, 1995.
- Okan H. AKTAN, Liberalization, Export Incentives and Exchange Rate Policy: Turkey's Experience in the 1980s, S. TOGAN ve V. N. BALASUBRAMANYAM (Eds.), *The Economy of Turkey since Liberalization*, (London: Macmillan, 1996) içinde.
- Sübidey TOGAN ve Hasan OLGUN, 1980'li Yıllarda Türkiye'de İthalatın Liberalizasyonu ve Gümrük Vergilerinin Yeniden Düzenlenmesi: Bir Değerlendirme, *ASO Dergisi*. Eylül-Ekim 1989, s23-28.
- TOGAN, Sübidey. *1980'li Yıllarda Türk Dış Ticaret Rejimi ve Dış Ticaretin Liberalizasyonu*, Türk Eximbank Araştırma Dizisi:I.
- V. Arif ŞİMŞEK, Gümrük Birliğine İlişkin 1996 Yılında Yapılan Vergisel Düzenlemeler, *Yaklaşım Dergisi*, Yıl 5, Sayı 49, Ocak 1997, ss.23-28.
- Yusuf GÜNEY, Gümrük Birliği İle Gelen Spesifik Gümrük Vergileri, *Gümrük Birliği Sürecinde Türkiye* Sayı 27, Ocak-Şubat-Mart 1997.